

Historie Veelerveen afl. 5 De arbeiderswoningen aan de Verbindingsweg

De komende tijd zal in de Kraante elke keer een aflevering verschijnen van 'Historie Veelerveen'. In deze bijdrage zullen onderwerpen uit het verleden van Veelerveen en omgeving worden belicht. Bij elke bijdrage zal ook worden vermeld van welke bronnen (boeken, archieven, foto's, internet, kaarten, interviews) gebruik is gemaakt. Als je geïnteresseerd bent in een onderwerp, kun je de bronnen gebruiken om zelf verder te lezen.

De artikelen over de historie van Veelerveen zijn in PDF formaat ook te downloaden. Daarmee kun je makkelijker gebruik maken van url's (linkjes)

Afl1: <https://tinyurl.com/Afl-1-historie-Veelerveen>

Afl2: <https://tinyurl.com/Afl-2-historie-Veelerveen>

Afl3: <https://tinyurl.com/Afl-3-historie-Veelerveen>

Afl4: <http://bit.ly/Afl-4-historie-Veelerveen>

Afl5: <https://tinyurl.com/Afl5historieVV>

De arbeidershuizen aan de Verbindingsweg (17) en de Nieuwe Veendijk (2) zijn bijzonder voor wat betreft hun bouw. Niet alleen voor de periode waarin ze gebouwd zijn, 1920-1922, maar ook nu nog ogen zij opvallend. De woonomstandigheden van arbeiders omstreeks 1900 zijn, samen met de woningwet van 1901, aanleiding voor de bouw van deze woningen.

Woonomstandigheden op het platteland Westerwolde

Van de woonomstandigheden in Westerwolde rond 1900 hebben wij een goed beeld door twee onderzoeken. In de eerste plaats heeft de toenmalige huisarts Pieter Bloemers Middendorp in die periode onderzoek gedaan naar de oorzaken van TBC, dat in die tijd veel voorkwam. Samen met fotograaf Tonnis Post inventariseerde hij de ellendige woonomstandigheden van de armste inwoners van Oost-Groningen.

Naast Middendorp en Post geeft het proefschrift uit 1924 van Harm Evert Rookmaker (geboren in Bellingwolde) een gedetailleerd beeld van de woonomstandigheden in Oost-Groningen. In zijn proefschrift komt de volgende tabel voor:

	Bellingwolde.	Onstwedde.	Vlachtwedde.	Wedde.	Totaal.
Aantal woningen	973	2247	1303	595	5118
Eigen woningen	551	1253	881	342	3027
Huurwoningen	393	957	420	214	1984
Onbewoond	29	37	2	39	107
Eenkamerwoningen	733	1517	807	427	3484
Twee of drie woonvertrekken	226	730	495	168	1619
Onderhoud goed	851	1042	1009	347	3249
Onderhoud matig	64	899	229	237	1429
Onderhoud slecht	44	211	62	9	326
Zindelijkheid der woning } goed	806	965	1095	379	3245
} matig	138	1018	177	170	1503
} slecht	9	109	26	7	151
Slaapplaatsen in stallen en schuren	23	414	320	8	765
Last van rook	58	122	36	65	280
Last van vocht	2	12	76	85	175
Last van ongedierte	9	16	0	1	26
Last van stank	0	20	8	1	29
Geen privaat	18	157	105	23	303
Geen drinkwater	45	485	228	14	772
Beschoten dak	28	158	41	3	230

Let op het aantal 'Eenkamerwoningen' en 'Slaapplaatsen in stallen en schuren'. Uit een andere tabel in het proefschrift blijkt dat in de gemeente Bellingwolde in de periode 1904 – 1922 44 adviezen tot onbewoonbaarverklaring van de woning zijn afgegeven. Dat is meer dan in de gemeenten Onstwedde, Vlagtwedde en Wedde.

Photo No. 1. **Onbewoonbaar verklaarde woning,**
(Gemeente Bellingwolde.)
Gebouwd in 1895, onbewoonbaar verklaard in 1912 en daarna
afgebroken.

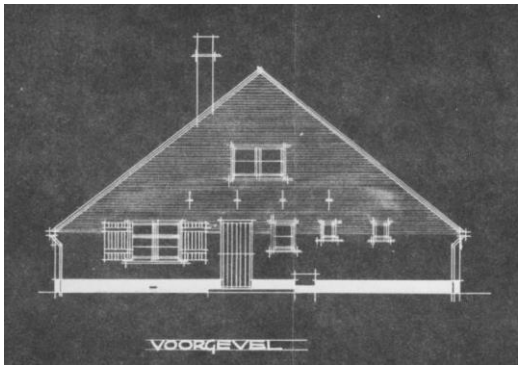
Bovenstaande woning was 3x3 meter en 2 meter hoog en werd bewoond door man en vrouw met vijf kinderen.

Eerste woningwet in 1901

In 1901 werd de eerste landelijke woningwet ingevoerd. Het doel van deze woningwet was de bouw en bewoning van slechte en ongezonde woningen onmogelijk te maken en de bouw van goede woningen te bevorderen. Niet alleen op het platteland, maar ook in de steden waren de woonomstandigheden voor arbeiders en hun gezinnen erbarmelijk. Belangrijk aan deze wet was dat er nu eisen werden gesteld aan woningen. Gemeenten werden met het toezicht hierop belast. Zo werd ook het verboden om zonder bouwvergunning een huis te bouwen.

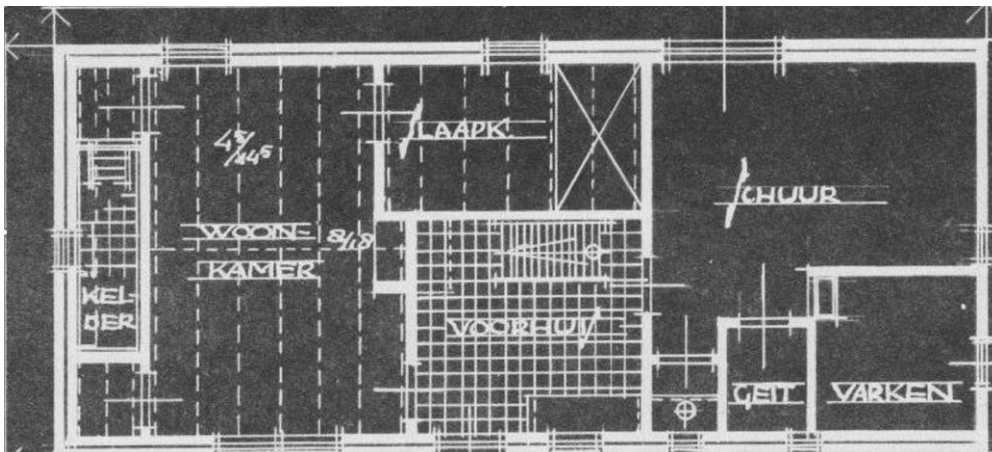
Ontwerp en bouw arbeidershuizen aan de Verbindingsweg

De woningbouwvereniging 'Bellingwolde' gaf de architect M.J. Granpré Molière opdracht in Veerveen huizen te ontwerpen die aan de rand van het dorp in een wijkje (Verbindingsweg en de Nieuwe Veendijk) gebouwd moesten worden. De architect kreeg als opdracht mee huizen te ontwerpen die als voorbeeld konden dienen van goede huisvesting voor grote gezinnen van veenarbeiders. De woningen zijn zo ontworpen dat er veel licht en lucht kon worden toegelaten. Daarom de ongewone vorm. De zijmuren zijn 1,75 meter hoog en de nok is 6,70 meter hoog. De voorgevel is 12,54 meter breed en de woning is 5,54 meter diep. Vanwege de vorm werden de huizen in de volksmond 'duiventillen' genoemd.

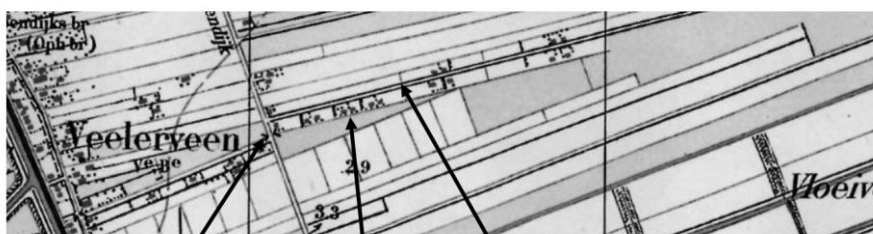

De architect was zijn tijd vooruit. Deze woningen kenden een spouw. Deze spouw zorgde er voor dat de regen niet doorsloeg en het binnen droog bleef. Een huis dat van binnen droog was, betekende een betere gezondheid. Pas in 1960 werd een spouw bij de bouw van woning verplicht.

In het voorhuis, achter de voordeur was een trapopgang naar boven. Achter het grootste raam links op de voorgevel was de woonkamer met een kelder. Ook in de achtergevel was een raam, zodat de woning van binnen veel licht had.

Op de plattegrond van de woning is te zien dat op de begane grond nog een slaapkamer is, een schuur en een hok voor geit en varken. De woningen stonden op een groot perceel, want de tuin diende om eigen groenten te verbouwen en een varken en een geit te kunnen houden. In de woningen woonden grote gezinnen met soms wel 10 kinderen. De toegang tot de woning lag in die tijd in de Essenlaan en niet aan de Verbindingsweg. Die was nog niet verhard doorgetrokken vanaf de Nieuwe Veendijk, zoals op de onderstaande kadasterkaart uit 1935 te zien is.

- Nieuwe Veendijk
- Arbeiders woningen
- Essenlaan

Er zijn 18 Granpré Molière arbeiderswoningen gebouwd aan de Verbindingsweg in de periode 1920-1922. In 1930 zijn nog twee van dit type woningen aan de Nieuwe Veendijk gebouwd. In 1986 is de woning Verbindingsweg 25 gesloopt en vervangen door een nieuwe woning. Geen van de huidige 19 Granpré Molière woningen verkeert nog in originele staat.

Gebruikte bronnen, verder lezen/kijken:

Literatuur

1. Landschapsbiografie van Westerwolde. Jochem Abbes, Jan Bakker, Bauke Roelevink, Theo Spek, Geert Volders, Ruut Wegman. Hardback 2021 | ISBN 9789023257561 | 1 | 512 blz.
https://www.vangorcum.nl/product/100-380_Landschapsbiografie-van-Westerwolde
2. De geschiedenis van Westerwolde, deel 6 Welzijn, gezondheid en onderwijs. Stichting Gebroeders Hesse Fonds, Van Dijk&Foorthuis projekt, Groningen 1992. | ISBN 90-5028-085-4 |
3. Woningtoestanden in Westerwolde. Bijdrage tot de kennis der woningtoestanden ten plattelande. Proefschrift ter verkrijging van den graad van doctor inde geneeskunde aan de Rijksuniversiteit te Groningen. Harm Evert Rookmaker. Groningen 1924.
<https://resolver.kb.nl/resolve?urn=MMKB02:000121378:pdf>

Websites

1. <https://www.canonvannederland.nl/nl/page/247622/van-plaggenhut-naar-sociale-huurwoning>
2. <https://nl.wikipedia.org/wiki/Woningwet>
3. <https://nl.wikipedia.org/wiki/Lieskemeer>
4. <https://www.digifotopro.nl/tonnis-post-in-den-haag-kribbes-varkens-en-een-broodmager-groningen>
5. <https://www.architectuur.org/granpremoliere.php>
6. Wandeling langs de arbeiderswoningen van Granpré Molière
<https://dagvandegroningergeschiedenis.nl/wp-content/uploads/2020/10/Wandeling-Langs-de-arbeiderswoningen-van-Granpre-Moliere.pdf>
7. https://www.youtube.com/watch?v=YYGJDcf3BEY&ab_channel=GroningerArchieven Video van wandeling langs de Granpré Molière met toelichting
8. <https://topotijdreis.nl/> Kadasterkaarten vanaf 1815. Type je locatie in en je kunt kaarten bekijken vanaf 1815 tot 2023.
9. <https://www.beeldbankgroningen.nl/>
10. <https://www.atlasleefomgeving.nl/bouwjaar-panden>
11. <https://www.delpher.nl/> voor het doorzoeken van tekstcollecties

In de volgende aflevering de aanleg van het B.L. Tijdenskanaal. Als je voor die bijdrage informatie hebt, kun je dat laten weten door een mail naar historieeelerveen@gmail.com te sturen.

Frits van Kouwenhove